

KAASAV HARIDUS HARKU VALLAS

Lisa 3. Harku valla haridusvaldkonna arengukava aastani 2024

Harku Vallavalitsuse hariduse- ja kultuuriosakond

Sisukord

Sissejuhatus	3
Kaasava hariduse vaade 2019/20. õppeaastal	5
Harku Vallavalitsuse lastekaitse tugiteenused lastele ja peredele	5
Kaasav haridus valla koolides	6
Kaasava hariduse kitsaskohad ja nende lahendamise võimalikud meetmed koolide vaates.....	9
Tabasalu Ühisgümnaasium.....	9
Vääna Möisakool.....	13
Harkujärve Põhikool.....	16
Vääna-Jõesuu Kool.....	18
Muraste Kool	20
Kaasava hariduse arenguvaade.....	23

Sissejuhatus

Kaasav hariduskorraldus tähendab kõikide õpilaste, sh hariduslike erivajadustega õpilaste õppimist koos kodulähedases tavakoolis. Kaasava hariduse suunal hakati Euroopa riikides liikuma möödunud sajandi 90. aastatel.

2010. aastal kehtima hakanud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (edaspidi ka PGS) määratleti haridusliku erivajadusega (edaspidi ka HEV) õpilase definitsioon, sätestati kaasava hariduse põhimõtte, muudeti HEV õpilaste klasside liike ja klassitäitumuse piirnorme ning täpsustati kooli ja kohaliku omavalitsuse ülesandeid HEV õpilaste toetamisel, sh kohustust tagada tugispetsialistide teenuse kättesaadavus.

Nende muudatuste esmane mõju oli see, et kooli ja koolipidaja tasandil hakati senisest suuremat tähelepanu pöörama erivajadustega õppurite aktsepteerimisele ja nende toetamise vajadusele tavakoolis.

2018. aasta algusest jõustusid PGS-is muudatused, millega senised 17 erinevat liiki eriklassid või erirühmad asendati kolme liiki toega: üld-, tõhustatud ja eritoega.

PGS-i alusel pakuvad koolid vajaduspõhiselt õpilasele:

- **üldist tuge**, mis on õpetaja pakutav individuaalne lisajuhendamine ja/või tugispetsialistide teenus ning vajaduse korral õpiabitunnid individuaalselt või rühmas.
- **tõhustatud tuge** – tugiteenuseid (pidev tugispetsialisti teenus, individuaalne õppekava, osaaajaga õpe individuaalselt või rühmas või tavaklassis, õpe eriklassis) õpilasele, kes püsiva õpiraskuse, psüühika- ja käitumisraskuste või muu tervises seisundi või puude tõttu neid Rajaleidja soovitusel vajab;
- **erituge** – tugiteenuseid (puudespetsiifiline õppekorraldus, keskkond, metoodika, vahendid ning õppes osalemiseks pidev tugispetsialistide teenus lõimituna sotsiaalse ja/või tervishoiuteenusega, osaaajaga õpet individuaalselt või rühmas või individuaalset tuge klassis või õpet eriklassis).

Eriklassi moodustab kooli direktor koostöös kooli tugispetsialistide ja Rajaleidja koolivälise nõustamismeeskonnaga, eesmärgiga tagada tuge vajavale õpilasele tema arengut toetav paindlik ja võimalusel kaasav õppekorraldus (HEV õpilane kaasatud tavaklassi õppe- ja kasvatusprotsessi) ja tugiteenused. Riigieelarvest toetatakse kohalikke omavalitsusi, mis võimaldab tõsta koolipidajate ja koolide võimekust pakkuda õppekorraldust väiksemates

rühmades, võimalusel kaasates, juurde palgates või suurema palgaga väärtustades tugispetsialiste, luua abiõpetajate ametikohti toetamaks HEV õpilaste hariduslikku ja sotsiaalset arengut.

Kaasava hariduse vaade 2019/20. õppeaastal

Harku Vallavalitsuse lastekaitse tugiteenused lastele ja peredele

Harku valla sotsiaal- ja tervishoiu osakonna kolm lastekaitse spetsialisti tegelevad lastele ja nende vanematele sobivate tugiteenuste leidmisega ning rahastamise tagamisega. Lapse arengut igakülgsest toetav tugisüsteem saab toimida vaid tihedas koostöös kõikide osapooltega. Info abi vajava lapse kohta tuleb põhiliselt haridusasutusest ja/või politseist. Tihti tekivad lastel ärevushäired ja toimetulematus vanemate lahtutuse, lähisuhtevägivalla, alkoholismi ja vanemate väheste teadmiste/oskuste tõttu lapsi kasvatada ja nendega toime tulla või neid toetada. Ebasoosiv elukeskkond võib olla ka lastel arengu ja tähelepanuhäirete (edaspidi ka ATH) põhjuseks – tulemuseks on keskendumisraskused ja käitumishäired koolis.

Tänu Harku vallas pakutavatele tugiteenustele (psühholoog, pereterapeut, loovteraapia, perelepitus, kliiniline psühholoog, vanemate koolitused nagu näiteks „Imelised aastad“, samuti ATH tugigrupid) on olnud võimalik suures osas valla HEV lapsi ja nende peresid toetada.

Haridusliku erivajadusega laps on abivajav laps ning tulenevalt lastekaitseseadusest alustab lastekaitse spetsialist juhtumikorralduse põhimõttel tööd lapse ja perega. Esmalt toimub lapse heaolu hindamine ning lapse vajadustest lähtuva tegevuskava koostamine koostöös lapsevanema, haridusasutuse jt võrgustiku liikmetega. Töö käigus nõustatakse lapsevanemat ning vajadusel teisi võrgustiku liikmeid erinevate vallapoolsete tugiteenuste saamiseks ning riigipoolsete teenuste taotlemisel (rehabilitatsiooniteenus, tugiisiku teenus jne). Vajadusel kutsutakse kokku ühiseid ümarlaudu, et teha kokkuvõtteid lapse toimetulekust ning tugimeetmete vajalikkusest. Avatud on Tabasalu Tervisekeskuses uus nõustamise kabinet, kus teenust osutavad erinevad psühholoogid ja terapeudid.

Harku valla teenused lastele ja peredele:

- info jagamine lapsevanematele ja tugispetsialistidele (nõustamis- ja teraapiateenustest, lastevanemate tugirühmadest, koolitusvõimalustest jne);
- laste suunamine uuringutele Tallinna Laste Vaimse Tervise Keskusesse või Regionaalhaigla Psühhiaatria Kliiniku laste ja noorukite osakonda;
- lapse ja pere suunamine psühholoogi, terapeudi vm spetsialisti juurde;
- psühholoogi kaasamine lasteaeda lapse vaatlemiseks ning hilisem õpetaja ja lapsevanema nõustamine;
- supervisioon lastega töötavatele spetsialistidele;

- lapsele sobiva kooli osas nõustamine ning abi kooli vahetamisel;
- tugiisiku teenuse tagamine lapsele ja noorele;
- peretugevdusprogramm abivajava lapse perele,
- hipoteraapia;
- tasuta ujumise võimaldamine puudega lapsele.

Harku vallas toimivad ennetustegevused:

- lapsevanemad saavad osaleda vanemate koolitusprogrammis „Imelised aastad“, Gordoni Perekooli kursustel, suhte- ja paarikoolitustel;
- projekti Vaimse tervise edendamine raames viiakse läbi 1. klassi lapsevanematele koolitused „Tark lapsevanem – tegus ja rõõmus algklassilaps“, logopeedi koolitus kooliteed alustavatele laste vanematele;
- ühised infopäevad haridusasutuste tugispetsialistidele 2–3 korda aastas;
- ühised juhtumite arutelud erinevates haridusasutustes;
- lapsevanematel on võimalik osaleda ATH jt erivajadustega laste vanemate tugigruppides.

Kuna igas haridusasutuses logopeedi ei ole, siis mõningast tuge on võimalik saada Harku Vallavalitsuse lepingupartneritelt Sina Ise OÜ-lt või MTÜ Harku Perekeskuselt, aga tegemist on kalli teenusega. Puudega HEV lapsel on võimalik teenuseid saada riigi rahastatava rehabilitatsiooniplaani alusel. Kui lapsele puuet ei määrata, ei ole ka riigi rahastust võimalik saada. Rehabilitatsiooniteenus on kompleksne teenus, st puudega lapsel on vajadus rohkema kui ühe teenuse järgi. Näiteks, lisaks regulaarsele logopeedilisele toele vajab laps ka tegevusteraapiat või psühholoogi abi.

Kaasav haridus valla koolides

Kaasava hariduse tarvis tingimuste loomine on Harku valla hariduse valdkonna üheks suuremaks sisuliseks väljakutseks. 2020. aastaks eraldati 41 HEV õpilase jaoks eritoe ja tõhustatud toe osutamiseks riigieelarve toetusfondist 126 960 €. Allpool olevast tabelist on võimalik jälgida koolide lõikes eri- ja tõhustatud toe ning tavaõpilaste arvusid.

Tabel 1. Eri- ja tõhustatud tugi Harku valla üldhariduskoolides (seisuga 17.02.2020)

	Eritugi	Tõhustatud tugi	Üldtuge saavad õpilased	Õpilasi PK
Harkujärve Põhikool	1	3	38	246
Muraste Kool	0	8	3	348
Tabasalu Ühisgümnaasium	15	13	92	1038
Vääna Mõisakool	0	1	26	106
Vääna-Jõesuu Kool	0	0	27	131
Kokkuvõte	16	25	186	1869

Allikas: EHIS

Allpool olevast tabelist on võimalik saada ülevaade kaasava hariduse ressurssidest (teenused, tugispetsialistid, vajalikud ruumid) koolide lõikes. Tabelist nähtub, et kaasava hariduse tingimused on kooliti väga erinevad ja üldine olukord kasin. Harku Vallavalitsus ei ole suutnud luua tingimusi tõhusaks kaasavaks hariduseks, sest koolides on HEV õpilastega seotud probleemid süvenenud.

Tabel 2. Kaasava hariduse ressursid Harku valla koolides

	Tabasalu Ühisgümnaasium	Vääna Mõisakool	Harkujärve Põhikool	Vääna-Jõesuu Kool	Muraste Kool
HEV koordinaator	1	0,2	0,2	1	1
Logopeed	1	0	0, kuid on eesti keele õpiabi õpetaja 0,55, kes tegeleb logopeedilist õpiabi vajavate õpilaserühmadega	0,3	1

Eripedagoog	1	1	0,2	0	1
Psühholoog	1	0	1	0	0
Sotsiaalpedagoog	3	0,5	0	0	0
Terapeut	0	0	0	0	0
Kohandatud ruumid	5 VK	0	2VK	0	2
Veel tugi-spetsialiste	1 abiõpetaja 2 väikeklassi õpetajat	1 abiõpetaja, 1 andekate projektijuht 1 ppr õpetaja	2 abiõpetajat, lisatasu eest andekate projektijuht	0	2 abiõpetajat 1 õpiabi õpetaja

Allikas: Harku VV HKO

Kaasava hariduse kitsaskohad ja nende lahendamise võimalikud meetmed koolide vaates

Tabasalu Ühisgümnaasium

Tabasalu Ühisgümnaasiumi tugikeskus (kolm sotsiaalpedagoogi, üks psühholoog, kaks abiõpetajat, üks õpiabi õpetaja, üks logopeed, kaks väikeklassi õpetajat) pingutab laste erivajaduse toetamiseks eesmärgiga aidata HEV last saamaks hakkama tavaklassis.

Kooli igal õpetajal on konsultatsioonitunni ajad, kus õpetaja teeb täiendavat tööd järeleaitamist vajavate õpilastega.

Kool ei määratle HEV õpilasteks eriandekusega õpilasi. Viimaste jaoks on loodud nii suunaklasse kui ka lennupõhiseid tasemerühmasid, mis pakuvad andekamatele ja töökamatele õpilastele õpet nende võimetekohases arengutsoonis.

All olevas esimeses tabelis on andnud koolijuht ülevaate selle kohta, mis toimib koolis hästi ning teisest tabelist saab välja lugeda erinevad probleemkohad ja neile võimalikud lahendused.

Tabel 3. Kaasav haridus Tabasalu Ühisgümnaasiumis

	Mis on hästi?	Selgituseks
Personal	Tugikeskus koondab kompetentsi ja tagab HEV õpilastele toe. Sotsiaalpedagoogide tugi on heal tasemel. Õpilast märgatakse ja teda püütakse aidata, esmalt individuaalse õppekavaga, kui see ei aita, siis toetatud õppega. Logopeed (1,0), psühholoog (1,0), sotsiaalpedagoog (3,0), õpiabi (1,0), abiõpetaja (2,0), väikeklassi õpetajad (2,0). Üks tugispetsialist 90 õpilase kohta.	Kaadri voolavuse ja kandidaatide mittekonkureerimise tõttu on HEV toe pakkujad vahetunud. Samas tuleb mõnda, et kandidaate sotsiaalpedagoogi ametikohale on palju iga konkursi juures, probleem on eripedagoogide, psühholoogide ja logopeedide leidmisega.

	Kitsaskoht/ probleem	vajadus/ Sisemised lahendused	Välised lahendused
Tugispetsialistid	Vajadused ületavad võimalusi. Ametikohti ei ole võimalik luua osalt eelarvepiirangute, osalt luhtunud konkursside tõttu ja osalt pole lihtsalt pakku- da ruume tegevuseks. Eripedagoog ei pruugi olla omandanud õpetajakutset, seega ei saa neid justkui õpetajatena rakendada ega nõuda neilt, et nad oleksid pädevad kõikides ainetes, eriti suuremates klassides. Logopeed (1,0), Psühholoog (1,0), Sotsiaalpedagoog (3,0), õpiabi (1,0), väiklasside õpetajad (2,0). Üks tugispetsialist 130 põhikooli õpilase kohta.	Soovitakse vähem tööd ja rohkem palka. Samas raske defi- neerida, sest töö ise- loom ja suhtumine töösse mõjutab oluliselt töökoormust. Ülihea spetsialist pühendub igale juhtu- mile põhjalikult ning siis ei suuda alati (aeg saab otsa) teenindada kõiki võrdse ajalise kohtlemise alusel – ning kui üritab, siis jällegi tunneb, et teeb nõutavast rohkem (kuna aega kulub ka eraajast) ning soovib olla rohkem väärtustatud rahaliselt.	Uue I–II kooliastme õppehoone valmimine 2021 Soovitakse vähem tööd ja rohkem palka. Samas raske defineerida, sest töö iseloom ja suhtumine töösse mõjutab oluliselt töökoormust. Ülihea spetsialist pühendub igale juhtumile põhjalikult ning siis ei suuda alati (aeg saab otsa) teenindada kõiki võrdse ajalise kohtlemise alusel – ning kui üritab, siis jällegi tunneb, et teeb nõutavast rohkem (kuna aega kulub ka eraajast) ning soovib olla rohkem väärtustatud rahaliselt. Ruumide piiratus on tekitanud olukorra, kus väikeklasside liitklassideks (kuni kolm klassiastet koos) liitmise aste on mitteoptimaalselt suur. Samuti ei ole võimalik hetkel palgata juurde tugipersonali, sest neile ei ole majas enam tööruume eraldada (juba kasutusele võetud algklasside garderoob jm).

Õpikeskkond (ruumid)	Puudu vajalikest ruumidest		Hariduslinnaku valmimine (sh 1.–6. klassi hoone HEV tiib)
Õppevahendid	Samad, mis tavaklassides, kuigi on vajadus erivahendite järele.		Projektidest vahendite taotlemine
Toimetulek keeruliste juhtumitega		Ostetakse sisse 1:1 õpet kahele õpilasele.	
Koostöö	Probleem on vanematega, kes ei soovi oma lastele eritingimuste kohaldamist, kuid ilma vanema nõusolekuta seda teha ei tohi. Osa lapsevanemaid ei soovi tunnistada (hoolimata paljudest tõenditest ja vestlustest), et nende lapsele oleks kasulik ja mõistlik õppida spetsialiseeritud õpikeskkonnas (väikeklass või muu). On olukordi, kus lapsevanemad on pigem nõudmiste esitaja kui koostööpartneri rollis.		Koolidevaheline koostöö HEV väikeklasside liitklasside kaotamise osas ehk iga kool võtaks ühe „lennu“ ja seeläbi kaoksid ära vallas liitklassid, kus õpetamine on õpetajatele väga raske ning lastele mitteoptimaalne.

Koostöö Rajaleidjaga	Nõustamise otsuseni jõudmine võtab aega. Rajaleidja teeb otsuseid, mida koolil pole võimalik täita (nt 1:1 õpe paljudele õpilastele või eritingimused, mille täitmiseks puuduvad koolil pädevused).		
Koostöö vallavalitsusega	Ümarlaudadel tehakse otsuseid, mis ei ole koolis täidetavad või on täidetav ainult täiendava rahastamisega. On ka kooli põhimõtetega vastuolus olevaid otsuseid.		
Koostöö politseiga	Tagasisidet ei saa. Käitumishäiretega õpilaste puhul on abi raske saada – pole politsei ülesanne. Teisisõnu politsei lähtub näiteks sellest, et nende ülesanne ei ole käia metsa all suitsetajaid püüdmast (avalikus kohas tubakaseaduse rikkumine), isegi kui kool annab kätte kohad ja ajavahemikud.		

Vääna Mõisakool

Vääna Mõisakool pöörab suurt tähelepanu kaasava hariduse põhimõtetele ning nende elluviimisele.

Vääna Mõisakoolis on erivajadustega õpilaste toetamiseks kaasatud erinevatest spetsialistidest moodustatud meeskond (1,0 eripedagoog, 0,5 sotsiaalpedagoog, 0,2 HEV koordinaator erivajaduse toetamiseks, 0,2 koordinaator andekate õpilaste toetamiseks, 1,0 abiõpetaja), kelle tööülesannete hulka kuuluvad mitmed tegevused, mis aitavad kooliperel võimalikult kiiresti märgata erisusi ning leida parimad lahendused ja töövõtted tegelemaks abi vajavate (või suuremat väljakutset vajavate) õpilastega. Lisaks omavad kuuest klassiõpetajast kolm tasemehariduses omandatud kvalifikatsiooni sotsiaaltöö valdkonnas ning pedagoogilise nõustamise alal.

2015.–2017. aastatel osalesid koolitöötajad mahukas ERASMUS õpirände projektis „Õpilase individuaalsuse märkamine ja arendamine õppe- ja kasvatustöös“. Tulenevalt sellest on enamik pedagooge omandanud põhjalikud teadmised nii varajase märkamise kui ka erivajadusega õpilaste toetamise põhimõtetes, mida nüüd edukalt ellu viiakse. Lisaks sellele on koolis viimase kahe õppeaasta jooksul tehtud koostööd Tartu Psühhodraama Instituudiga, mille tulemusena on koolimeeskond läbinud mahukad koolitused erinevate grupis toimuvate protsesside märkamiseks ja tulemuslikuks juhtimiseks.

Alates 2014. aastast pööratakse Vääna Mõisakoolis lisaks erivajaduste toetamisele tähelepanu ka andekate õpilaste toetamisele. Igal õppeaastal moodustatakse koolis kolme põhisuunaga projektõppe rühmad – humanitaarteadused, reaalteadused ning kunstirühm. Projekti juhib andekate projektõppe koordinaator ning iga rühma juurde on kinnitatud kaks vastutavat juhendajat, kes korraldavad oma rühmas õppekavaväliseid õpitegevusi. Andekate õpilaste valik toimub igal õppeaastal septembrikuu jooksul, mil klassiõpetajad ja aineõpetajad jälgivad õpilasi, nende arengut ning võimekust. Põhjalike arutelude ning konsensusliku otsuse tulemusena kaardistatakse kõikide Vääna Mõisakooli õpilaste vajadused ja õpivõimekus.

All olevas esimeses tabelis on andnud koolijuht ülevaate selle kohta, mis toimib koolis hästi ning teisest tabelist saab välja lugeda erinevad probleemkohad ja neile võimalikud lahendused.

Tabel 4. Kaasav haridus Vääna Mõisakoolis

	Mis on hästi?	Selgituseks
Personal	Tugisüsteem on tagatud personaliga: HEV koordinaator (0,2), eripedagoog (1,0), sotsiaalpedagoog (0,5), abiõpetaja (1,0) ja see toimib koostööprotsessis tõhusalt. 40 õpilase kohta üks tugispetsialist.	Kõik VMK õpetajad on omandanud erinevaid kaasavat haridust puudutavaid metoodikaid täiendkoolituste raames ning rakendavad neid tulemuslikult õppe- ja kasvatustöös.
Märkamine, seire, toe kättesaadavus	Märkamise ja seire tulemusena komplekteeruvad andekate laste projektõppe õpirühmad, kus tegevused toimuvad oktoobrist aprillini. Õpiabi vajavad õpirühmad muutuvad vastavalt eriepäedagoogi ja õpetajate hinnangutele.	Üles kerkinud probleemide korral korraldatakse ümarlauda kokkusaamine, kus osalevad klassiõpetaja, lapsevanem ja sotsiaalpedagoog. Vajadusel kaasatakse ümarlauda ka õpilane.
Koostöö	Valla Sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhtimisel on loodud tugivõrgustik, mis korraldab vastavalt vajadusele tugiteenuste pakkujate ümarlaudu. VMK-st osaleb õppejuht-sotsiaalpedagoog ning edaspidi liitub ka eriepäedagoog.	Koostööd on tehtud TÜ Psühhodraama Instituudiga (ESF projektid, mille eesmärgiks on juhtida grupiprotsesse, parendada õpilastevahelist ja õpetajatevahelist koostööd ning konfliktsete situatsioonide märkamine ja lahendamine).

	Kitsaskoht/ vajadus/ probleem	Sisemised lahendused	Välised lahendused
Tugispetsialistid	Puudub logopeed		
Õpikeskkond (ruumid)	Kool toimib pikendatud koolipäeva põhimõttel. Tulenevalt sellest peaks vaatama üle ning sisustama soklikorruse puhkeala/pikapäevarühma ala.	Projekt ning sisekujundus on välja töötatud ning esitatakse rahastuse taotlemiseks 2020. a eelarvesse. Lisaks on plaanis sisustada algatuseks üks õppeklass, lähtudes Future Classroom Lab -põhimõttest.	
Õppevahendid	Esmased vajalikud õppevahendid on soetatud.	Vastavalt vajadusele ning finantsilistele võimalustele täiendatakse neid.	

Harkujärve Põhikool

Harkujärve Põhikool on suutnud hädapäraselt katta erivajadustega õpilaste õppe ilma kooli oma tugispetsialistideta, värvata pole õnnestunud logopeedi. Olukorda on püütud leevendada õpiabi rühmatundidega, mida viib läbi eripedagoogilise pädevusega õpetaja. Kooli teenindab koolipsühholoog, kes kohtub õpilastega vajaduspõhiselt. Tal on ka mitmeid õpilasi, kes saavad psühholoogilt regulaarselt iganädalast tuge. Peale selle on osale õpilastest rakendatud ka tegevusteraapia ja koolivälise psühholoogi teenus. Osa õpilasi saab tegevusteraapiat koolist väljastpoolt.

On vanemaid, kes ei nõustu teadvustama lapse erivajadust, mistõttu vajalikku tuge ei saa hariduse infosüsteemi kanda ja seega seda ei rahastata riigieelarvest.

Koolis rakendatakse aktiivselt konsultatsioone õpiabina.

All olevas esimeses tabelis on andnud koolijuht ülevaate selle kohta, mis toimib koolis hästi ning teisest tabelist saab välja lugeda erinevad probleemkohad ja neile võimalikud lahendused.

Tabel 5. Kaasav haridus Harkujärve Põhikoolis

	Mis on hästi?	Selgituseks
Personal	Abiõpetaja süsteem on end õigustanud. Kool on suutnud hakkama saada ka eripedagoogilist abi vajavate lastega.	
Üldtugi	Kogenud klassiõpetajatel on üldiselt olemas oskused õpilaste toetamiseks üldtoeraames.	
Koostöö	Lastekaitse spetsialistidega, Rajaleidjaga, VV HKO-ga.	

	Kitsaskoht/ vajadus/ probleem	Sisemised lahendused	Välised lahendused
Tugispetsialistid	Ei ole suudetud komplekteerida kõiki ametikohti, õppejuht ei suuda põhitöö kõrvalt täita kõiki HEV koordinaatori	HEV koordinaatori ametikoha loomine	Mitut kooli teenindavad tugispetsialistid

	ülesandeid. Tugiteenuste sisseost on hädapärane lahendus.		
Õpikeskkond (ruumid)	Puudus on töökabinettidest tugispetsialistidele.		Leida noortekeskusele uued ruumid ja vabanenud ruumid kohandada tugikeskusele.
Õppevahendid	Vaja eraldada õpperahu õppekohad.	Hankida eelarve vahenditest.	
Juhtkond	Kaasava hariduse probleemidega ülekoormatud juhtkond.		
Koostöö vanematega	Osa vanemaid ei tunnista lapsele toe vajalikkust.	Selgitustöö.	Vanemate vastutuse õiguslik reguleerimine.

Vääna-Jõesuu Kool

Vääna-Jõesuu kooli 142 õpilasest on 27 õpilast haridusliku erivajadusega. 26 õpilast saavad logopeedilist abi õpiabirühmas. Üks õpilane saab individuaalset õpiabi eesti keeles, kuna temal on õppekeelest erinev kodune keel (vene keel).

Ühel õpilasel on individuaalne õppekava kõigis õppeainetes seoses vaimse tervisega ja ta saab õppeaasta vältel vastavalt vajadusele individuaalset õpiabi. Ühel õpilasel on püsiv psüühikahäire (Aspergeri sündroom), talle piisab õpetajate-poolsest lisaabist ning õppetöö kohandamisest vastavalt tema vajadustele. Ühel õpilasel on aktiivsuse-tähelepanuhäire ning temale piisab õpetajate lisaabist.

Meetmete kasutamine on end õigustanud ja kool tuleb toime erivajadustega õpilaste õpetamisega. Andekuse põhjal individuaalset õppekava vormistatud ei ole. Näiteks õppeaasta alguses viidi üks andekas õpilane 1. klassi lõpetamise järel kohe kolmandasse klassi (jättes teise klassi vahele). Otsus tehti koostöös Rajaleidja ja lapsevanematega. Vajadus individuaalse õppekava rakendamiseks langes seega ära.

All olevas esimeses tabelis on andnud koolijuht ülevaate selle kohta, mis toimib koolis hästi ning teisest tabelist saab välja lugeda erinevad probleemkohad ja neile võimalikud lahendused.

Tabel 6. Kaasav haridus Vääna-Jõesuu Koolis

	Mis on hästi?	Selgituseks
Personal	Kogemustega logopeed (0,3 kohta).	
Toetamise korraldus	Toimub märkamine, sekkumine ja abi osutamine.	
Koostöö	Toimib hästi partneritega.	

	Kitsaskoht/ vajadus/ probleem	Sisemised lahendused	Välised lahendused
Tugispetsialistid	Vajalik oleks abi-õpetaja ametikoht.		Töötasuvahendid.
Õpikeskkond (ruumid)	Puuduvad eraldi ruumid; hädasti oleks vaja lisaks suurematele klassidele ka väikeklasse rühmatundideks ja õpiabiks, samuti väikeklassidele.	Kasutatakse teisi ruume, nt noortetuba ja muid kohti.	Kaasava hariduse keskus (moodulina) koolimaja territooriumile.
Õppevahendid			
Oskused	Õpetajatel napib oskusi.	Koolitused.	

Muraste Kool

HEV õpilaste märkamine ja toetamine on Muraste Koolis üheks prioriteediks. Koolis töötab tugev tugitiim, mis koosneb HEV-koordinaatorist, kahest logopeedist, ühest eripedagoogist ja kahest abiõpetajast. Tugitiimi ülesanded on HEV laste märkamine, eritundide läbiviimine, lapsevanemate ja õpetajate nõustamine jne. Eritunnid, mida lastele võimaldatakse, on logopeedi tunnid, väikeklassi tunnid, õpiabitunnid, individuaaltunnid, tunnirahutunnid ja andekate õpilaste tunnid. Need meetmed on HEV õpilastele suureks toeks, vähendavad klassi- ja aineõpetajate töökoormust ja stressi ning on lapsevanemate poolt väga hinnatud. Kooli igas klassis on 2–4 väga võimekat õpilast ja neile võimaldatakse kord nädalas andekate õpilaste tuge.

All olevas esimeses tabelis on andnud koolijuht ülevaate selle kohta, mis toimib koolis hästi ning teisest tabelist saab välja lugeda erinevad probleemkohad ja neile võimalikud lahendused.

Tabel 7. Kaasav haridus Muraste Koolis

	Mis on hästi?	Selgituseks
Personal	Personaliga kaetus: HEV koordinaator (0,3), logopeed (1,0), eripedagoog (1,0), õpiabiõpetaja (0,6), abiõpetaja (0,6), andekate- ja õpiabi õpetaja (0,5). 85 õpilase kohta on üks tugispetsialisti ametikoht.	

Korraldus	1. Kevadel lasteaegade õpetajatelt info (vestlus õpetajatega ja koolivalmiduskaardid). 2. Kevadel kohtumine vanematega, kelle laste puhul võib arvata, et läheb vaja (või on määratud) tõhustatud või erituge. 3. Kevadel sügisese töökorralduse, personali ja ruumide vajaduse ning kasutuse planeerimine. 4. Septembri- ja oktoobrikuu jooksul vaatlevad kõik tugispetsialistid kõikides klassides tunde ning on vajadusel valmis 1. klassi tulnud lastele kohanemisel jms toeks olema. Vaatluste põhjal vestlused õpetajatega ja vajadusel vanematega. 5. Igal õppeaastal oktoobri algul loob tugitiim kogunud info põhjal kohandatud süsteemi ja tunniplaani vastavalt õpilaste ja õpetajate vajadustele. 6. Algab tunniplaani põhine HEV õppetöö. 7. Toimuvad jooksvad kohandused, muudatused, kohtumised (alati saab vastavalt õpilaste vajaduste muutumisele teha vastavaid kohandusi). 8. Toimuvad klasside ümarlauad, kus klassiõpetajaga arutatakse läbi iga laps ja talle vajalik tugi või tegevused ning lepitakse kokku, kes mille eest vastutab (klassijuhatajaga vestlevad HEV koordinaator ja õppejuht, vajadusel tema klassile veel toeks olnud tugispetsialist).	Tugitiimi töö korraldamise eest vastutab HEV koordinaator. Iga tugispetsialist vastutab oma õpilaste arengu jälgimise ja toetamise eest.
-----------	--	---

	9. Jaanuaris ja juunis toimuvad ülekooolilised HEV õpilaste toetamiseks tehtud tegevuste hindamised, mis protokollitakse. 10. Õppeaasta lõpus kogutakse õpetajatelt kirjalik tagasiside lõppeva aasta tugitiimi tööle ja ettepanekud uueks õppeaastaks.	
Ruumid	Kaasava hariduse toetamiseks kasutusel olevad ruumid 2019. a: väikeklass (26 m²), logopeedi/õpiabirühma ruumid 2 tk (37 m² ja 26 m²), HEV koordinaatori kabinet/nuputamise tundide ja tunnirahuklass (37 m²), lisaks on kasutusel väikeklassi inglise keele/õpiabi tarbeks orvand. Ruumides on tahvel, projektor, dokumendikaamera.	

	Kitsaskoht/ vajadus/ probleem	Sisemised lahendused	Välised lahendused
Tugispetsialistid	Puudub sotsiaal-pedagoog.	Klassijuhatajad katavad valdkonna.	

Kaasava hariduse arenguvaade

Kaasava hariduse praktika on lähtunud lähenemisest, et erivajadustega lastele tuleb anda õigus omandada haridus kodukoolis. Paraku võib see õigus riivata tavaõpilaste õigust õppida nende arengut toetavas rahulikus õpikeskkonnas.

„Kui õpetaja on kohustatud toetama üha suuremat hulka abivajavaid õpilasi, samal ajal lahendama emotsionaalsete ja käitumisraskustega laste probleeme, tagama tunnirahu, suutma koordineerida ka teistele õpilastele jõukohast õppetööd – neil on samuti õigus liikuda edasi vastavalt oma tempole –, kannatab kõikide laste haridus ning lisaks õpetaja ise. Õpetaja põleb läbi, kui talle esitatakse ebarealistlikke nõudmisi tingimustes, kus tal ei ole võimalik kõigi osapoolte ootusi täita.

Praeguses koolisüsteemis kasvab üles suur hulk noori, kes arvavad, et neil on õigus teha ja saada, mida iganes nad soovivad, lihtsalt põhjusel, et nad on olemas, mitte pingutuste tulemusena. Õigus koolis käia ilma kohustuseta õppida kujundab lapses ebaadekvaatse enesehinnangu ja arusaama, et tema õigused on kellegi teise kohustus. Sellised lapsed valavad oma pinged tihti õpetajate peale välja. Eriti keeruline on lugu, kui õpetaja peab andma aru ka üha kõrgemate nõudmistega lapsevanematele (Riin Seema ja Õnne Uus: „Kaasav haridus kiiresti muutuv infoühiskonnas“, Õpetajate Leht 12.04.2019).“

2018. aasta mais ning juunis viibis Harku Vallavalitsuse haridus- ja kultuuriosakonnas magistrihariduse õppekava praktika raames Tallinna Ülikooli eripedagoogika magistrant Anni Arumäe. Praktika teemaks oli kaasava hariduse olukorra hindamise tulemusel soovitude andmine Harku valda kaasava hariduse kompetentsikeskuse loomiseks tugikeskuse näol. Allpool on ära toodud tabel 8, kuhu on koondatud Anni Arumäe soovitud praktikaaruandes.

Edasi järgneb tabel 9, kus on Harku valla praktika alusel toodud välja kaasava hariduse probleemid koos võimalike arendus- ja lahendustegevustega.

Tabel 8. Hetkeolukord, kitsaskohad ja soovitused kompetentsikeskuse tegevuseks

Lasteaias	Koolis
Vajadus luua sobitusrühm, tasandusrühm või erinevaid arendusgruppe, et paremini individuaalselt lastega töötada.	Vajadus avada väikeklasse, kuid puudub kvalifitseeritud tööjõud. Samuti osaliselt välja toodud ruumipuudus.
Kvalifitseeritud spetsialistide puudus – eripedagoog, logopeed, tegevusterapeut. Tugiisikute puudus ja vähene rahastus.	Suur on vajadus nende spetsialistide järele, kes oleks oma erialaste teadmistega õpetajale abiks igapäevaste probleemide märkamisel ja lahendamisel. Koolis võiks olla igal kooliastmel eraldi HEV-koordinaator.
Rehabilitatsiooniplaan on vähestel lastel, kuid reaalset on suurem tugiteenuste vajadus. Rehabilitatsiooniplaan koostatakse lastele, kellele on määratud puue. Paljudel HEV lastel ei ole puuet ja ei ole ka vajadust selle järele.	Individaualteraapia vajadus, probleemiks rehabilitatsiooniteenuste vähene kättesaadavus.
Vähene nõustamine Rajaleidja poolt, alla 3-aastaste laste muredega ei tegeleta. Puudus spetsialistidest laste arengu hindamisel ja iseloomustuste koostamisel asutuses kohapeal.	Hetkel annab Rajaleidja küll soovitused koolile, kuid abi muudatuste elluviimisel on vähene. Kriisiplaani välja töötamise vajadus, kuidas fikseerida keerulised juhtumid ning edasi liikuda lahenduste suunas.
Puudub mentorprogramm, supervisiooni ja kovisiooni võimalus.	Õpetajate nõustamine spetsialistide poolt keeruliste olukordadega toimetulekul.
Terviklik lähenemine õppimisele. Paremini integreerida erinevate oskuste arendamine õppekavasse, et väheneks individuaalteenuste vajadus.	Koolitused töötajate teadmiste ühtlustamiseks kaasava hariduse valdkonnas.
Vanemate süsteemne nõustamine, kuidas kodus toetada HEV last. Vajalik oleks arenguspetsiifiline nõustamine, kuidas lähtuda lapse individuaalsetest eripäradest.	
Koostöö erinevate haridusasutuste vahel vallas on vähene. 1. Kogemusevahetus erinevate asutuste vahel (lasteaed, kool, huvikeskus, vald), parimate praktikate jagamine, ühiselt probleemide lahendamine. 2. Lasteaiast kooli liikumisel puudulik info (piirangud seab osaliselt ka andmekaitseseadus).	

Allikas: Anni Arumäe praktika aruanne.

Tabel 9. Kaasava hariduse probleemid ja nende lahendamise meetmed Harku vallas

	KH probleemid (P), vajadus (V)	Lahendus (L), eesmärk (E), arendustegevus (T)
1.	Ebapiisav rahaline ressurss (V)	Lisaressursside taotlemine, valla eelarves vajaduspõhiselt eelarveliste kulude planeerimine ja kulude katmine. (L) Kui haridusasutusel ei ole võimalik tuge osutada, siis kaetakse pidaja eelarvest toe kulu eraõppeasutuses. (L)
2.	Infokorraldus – HEVi märkamine ja toetamine (P)	Süsteemne infokorraldus: kogumine (seire, sõelumine), käitlemine, töötlemine ja jagamine (nt koolivalmidus). (L)
3.	Õpitingimuste napid võimalused, väikeklassid (V)	Uute ehitiste ja juurde-/ümberehitustel arvestada KH vajadusi. (L)
4.	Oskustega HEV personali nappus (V)	Tõhus värbamine, oskustega personali sidumine – soodustused, tugispetsialistide palga alammäära suurendamine konkurentsivõimelisele tasemele, nt 110% kooliõpetaja palga alammäärast. (L)
5.	Vastutuse ebaselged kohad (P)	Vanemate, haridusvõrgu, haridusasutuse pidaja, lastekaitse, HT ja NT SA, tugivõrgustiku, tugispetsialistide pädevuse määratlemine. (L)
6.	Tugivõrgustiku toimimise efektiivsus (P)	Mudelipõhine lähenemine, tugikeskuse tekitamine, HEV rollide jaotamine haridusvõrgus. (E)
7.	Haridusasutuse võimekus (P)	Haridustöötajatele ühiskoolituste korraldamine kohandamaks õppekorraldust, toetamise rolle, metoodilisi oskusi, koostöö kogemusi, õpetajate asjatundlikkuse kasvu jms. (L) Tuge tagavate ametikohtade loomine koos vajaliku KOV rahastatava palgafondiga haridusasutuses vajaduspõhiselt. (T)
8.	Haridusasutuste pidaja võimekus	Lua haridus- ja kultuuriosakonda üldharidusspetsialisti ametikoht, kes korraldaks kaasava hariduse rakendamist. (E)